

Litteratur

JOHN-HENRI HOLMBERG:

Höstböcker

Den beskaste och samtidigt mest njutbara kritiken av det svenska samhället består i höst inte i någon debattbok utan i en roman, Gunilla och Sven Fagerbergs *Los Angeles*. I boken kontrasteras världsstaden Los Angeles med sin konstanta förändring och sin oöverskådliga mångfald mot Sverige, landet som "byggts om till ett drivhus för klantskallar, från skolan till långvården", landet som utan pardon styrs av de planerare som vill skapa ett jämnrätt kollektiv där alla är lika dumma.

Också Göran Hägg kritiserar den svenska byråkratin ur oväntad vinkel. I *Kupésamhället*, som har undertiteln "Kultur, språk och humanism i det byråkratiska systemet", analyserar han hur vårt samhällssystem tvingar in individerna i strängt från varandra avskilda fack, kupéer, och därigenom ställer grupp mot grupp.

Också andra av höstens politiskt intressanta titlar avviker från det gängse debattformatet. Pseudonymen Ingela Bulls utger en ny satirisk roman, *Osis, Palme*, som gycklar med den socialistiska regeringen och LO. Ekaterina Koncevaja-Kolman ger i *Sången om Uljanovsk* en bild av det öde som drabbade hustrun till en under Stalin dömd sovjetisk avvikare. Och den holländske författaren Ward Ruyslinck återkommer i romanen *Reservatet* till individens utsatthet då hon står inför överheten.

Romanformen har också förra världsbankschefen William Clark valt för sitt framtidsscenario *Sammanbrottet. Nord-Sydkonflikten 1987*, som skildrar en tänkbar konfrontation mellan den industrialiserade världen och utvecklingsländerna inom några år.

Om indoktrineringens metod och konsekvenser, och om klyftan mellan kommunistisk ideologi och verklighet, handlar ytterligare en politisk roman i höstutgivningen: Helga M Novaks *Fågel vinglös*. Huvudpersonen är en ung kvinna i Östtyskland som sätts i kaderskola och vars utveckling följs genom en rad år.

För den veterligen första antologin politiska framtidsvisioner i landet svarar jag själv i egenskap av sammanställare. I samlingen *Framtiden inför rätta* ingår 12 korta och längre framtidsbilder, originalskrivna av

Sven Christer Swahn och Bertil Mårtensson samt översatta av bl a Brian W Aldiss, Orson Scott Card, Harlan Ellison, Ursula K Le Guin och Kurt Vonnegut; ur skilda aspekter tar de alla upp totalitarismens funktioner och inverkan på individ och samhällsliv.

Av mera traditionellt debattbokssnitt – men fortfarande knappast traditionella politiska titlar – är Gisèle Asplunds *Karriärens villkor. Män, kvinnor och ledarskap*. Den diskuterar könsfördomar och fördomsfullhet inom de flesta aspekter av samhällslivet och ger därigenom en bild inte bara av kvinnors utan framför allt av *individens* svårigheter i ett kollektiverat samhälle.

Också den franske antropologen Pierre Clastres *Samhället mot staten* kan läsas som en oväntad och tankeväckande kritik av en rad för de flesta av oss givna antaganden. Clastres driver bland annat tesen att vi i vår syn på främmande kulturer anlägger en automatiskt fördomsfull aspekt när vi utgår från att vår egen samhällsorganisation med nödvändighet är den "riktiga"; han betonar bland annat att samhällen utan stat på intet sätt behöver vara "primitiva" utan helt enkelt funnit andra regleringsmekanismer än vi.

Två symposieböcker, om än av mycket olika karaktär, utkommer under hösten. Den ena är redigerad av David H Ingvar och har titeln *Att förvänta*; den innefattar de uppsatser som i februari lades fram vid ett tvärvetenskapligt symposium kring våra framtidsförväntningar. Medverkar gör åtta forskare, bland dem förutom sammanställaren själv Bengt Westerberg, Jörgen Weibull, Hans Zetterberg och Alf Henriksson.

Den andra samlings titeln är *Är konservatismen död?*, som i bokform återtrycker de inlägg som under samma rubrik i våras publicerades på Svenska Dagbladets brännpunktsida. Här medverkar en lång rad politiker och idédebattörer, från vänster såväl som från höger; det mest fascinerande intrycket av debatten är kanske att de som i första hand begråter konservatismens eventuella hädangång är våra mest vänsterradikala intellektuella. Men så är det knappast heller den klassiska konservatismen som varit socialismens huvudmotståndare, utan snarare den radikala liberalism som under förra århundra-

det bekämpades av såväl konservativa som socialister.

I sin moderna tappning har för övrigt den sortens liberalism, numera ofta kallad nyliberalism eller – som i den anglosaxiska världen – libertarianism, i höst för första gången fått en utförlig presentation på svenska i och med utgivningen av Robert J Ringers bok *Dags för frihet*. Till skillnad från tidigare översatta debattörer betonar Ringer inte ekonomisk effektivitet eller nyttoaspekter på liberalismen, utan dess moraliska innebörd: statens makt över individen måste minskas inte för att den leder till ineffektivitet utan därför att den är orätt.

Sist tre "historiska" titlar: en som ser bakåt och två som ser framåt. Bakåt blickar Alf Åberg i *De första utvandarna*, en rikt illustrerad och fängslande anekdotisk bok om de tidigaste svenska Amerikaemigranterna, de som lämnade sina hem långt före den stora emigrationsvågen under senare hälften av 1800-talet. Medan G Harry Stine och Bengt-Arne Vedin bägge blickar framåt i respektive *Rymdföretaget* och *Godmorgon framtid*, Stine mot det välstånd som står att vinna genom industrialisering av närrymden och Vedin (i en också illustrationsrik bok) mot de möjligheter till ett långt rikare liv ett fritt utnyttjande av dagens oerhörda teknologiska möjligheter inom de flesta områden erbjuder.

Sammanfattningsvis således en långt ifrån ointressant bokhöst ur icke-socialistisk synvinkel – om än dock på ett originellt sätt. Debattboken av traditionellt, politiskt snitt är näst intill utrotad; idag publiceras böcker som förvisso kan läsas som debattinlägg, men som utges endera som "rena" fackverk eller som skönlitteratur. De titlar som fortfarande utger sig öppna för att vara politiska har uppenbart svårt att hävda sig på marknaden. Och kanske är detta faktum i sig det mest talande i höstens bokflod: kravet på en vidgad "samlingsdebatt" var för femton år sedan ett av den nya vänsterns mest betydelsefulla paroller; idag har till och med det kravet förkastats av den bokläsande allmänheten.

Höstens böcker: debatt i nya skepnader

- Amnesty International: *Årsrapport 1984*. Nybloms förlag.
- Gisèle Asplund: *Karriärens villkor. Män, kvinnor och ledarskap*. Trevi.
- Ingela Bulls (pseud): *Osis, Palme*. Hammarström & Åberg.
- William Clark: *Sammanbrottet. Nord-Sydkonflikten 1987*. Ordfront.
- Pierre Clastres: *Samhället mot staten*. Nordan.
- Gunilla & Sven Fagerberg: *Los Angeles*. Alba.
- John-Henri Holmberg (red): *Framtiden inför rätta*. Timbro.
- Göran Hägg: *Kupésamhället*. Wahlström & Widstrand.
- David H Ingvar (red): *Att förvänta*. Wiken.
- Ekaterina Koncevaja-Kolman: *Sången om Uljanovsk*. Hammarström & Åberg.
- Jan Erik Larsson & Mats Kockberg: *Det andra Finland*. Timbro.
- En bok om det kapitalistiska, borgerliga – och dominerande – Finland, i kontrast mot "finlandiseringen" inbillade sovjetinriktade.
- Leif Lewin: *Ideologi och strategi. Svensk politik under 100 år*. Norstedts.
- Stort upplagd idéhistorisk studie.
- John Stuart Mill: *Om friheten*. Natur och Kultur.
- Den klassiska liberalismens mest centrala, kortfattade verk i synnerligen välkommen nyutgåva.
- Steven W Mosher: *Den brustna jorden*. Timbro.
- Utomlands mycket uppmärksammas rapport från landsbygden Kina idag, av en amerikansk forskare som fått leva ett år i en kinesisk by.
- Richard M Nixon: *Två nycklar krävs till freddens värld*. Svenska Dagbladet.
- Helga M Novak: *Fågel vinglös*. Alba.
- Robert J Ringer: *Dags för frihet*. Timbro.
- Ward Ruyslinck: *Reservatet*. Fabel.
- Johannes Salminen: *Gränsland*. Alba.
- En bok om Finlands balansgång mellan Sovjet och västvärlden; på sätt och vis en

teoretisk pendang till Larsson-Kockbergs mera journalistiska bok.

G Harry Stine: *Rymdföretaget*. Timbro.

Bengt-Arne Vedin: *Godmorgon framtid*. Atlantis.

Alf Åberg: *De första utvandarna*. Natur och kultur.

Är konservatismen död? Svenska Dagbladet. Bertil Östergren: *Vem är Olof Palme?* Timbro.

Den första heltäckande studien i Olof Palmes politiska liv; redan före utgivningen en kontroversiell och mycket uppmärksam bok.

ERIK ANNERS:

Konsten att skriva

I sin avslutande essay: *Konsten att minnas* behandlar Thede Palm i sin senaste men förhoppningsvis inte sista krigshistoriska bok – "De vita och de röda" – (Militärhistoriska Förlaget) något så subjektivt som konsten att skriva memoarer. Inte många skulle våga sig på det ämnet och än färre skulle lyckas. I den gamla lärdomsskolan skulle man talat om ett fritt ämne. Det kräver i högsta grad att författaren, till lärdom och kritisk förmåga, också kan lägga konsten att skriva. Och den konsten behärskar Palm. Näst efter Frans G Bengtsson torde han vara vår bäste historiske essayist – orsaken till att han inte intager en mer känd ställning i vår litterära värld (om den svenska kulturella ankdammen nu tål en så anspråksfull beteckning) är helt enkelt att han begränsat sig till ett område för konnässörer, nämligen de krigshistoriskt intresserade. Vad som ger liv och intresse åt hans studier över märkliga, ofta besynnerliga historiska gestalter, är hans mästertliga inplacering av dem i den historiska bakgrundsmiljön, där han låter både ideologiska och materiella rekvizita komma till sin fulla rätt.

Men framförallt skall hans litterära penselföring berömmas. Frans G Bengtsson skrev

för det mesta arkaiserande, i långa rullande perioder, som gjorde sitt osvikliga intryck genom tyngden bakom alla belletristiska konststycken. Palm skriver en mer modern svenska; han behärskar formlära och syntax lika väl och åstadkommer med de mildaste metoder starka effekter – den som vill se exempel på det kan lämpligen läsa det sista stycket i "konsten att minnas".

Men innan Palm kommit så långt har han hunnit med mycket – från boerkriget och inbördeskriget i Ryssland mellan vita och röda över Jalta och två generaler, amerikanen MacArthur och fransmannen Massu, där likväl skuggan av en annan general ligger tung över porträttet, samt John Foster Dulles och Suezkrisen.

Det är svårt att välja den vackraste blomman i en sådan bukett. Sådant är alltid en smaksak. Själv har jag haft mest nöje av studien över MacArthur – en gestalt, som aldrig blev mer känd i Sverige och vars historiska betydelse för Amerika och Japan och därmed för det så snabbt expanderande Stillahavsområdet knappast kan överskattas. Han hade under sin långa tid på Filippinerna lärt sig förstå Fjärran Östern, och få av historiens stora